

Sočutje ali oblastni napuh?

15. obletnica vstopa v rov sv. Barbare v Hudi jami

En izmed dogodkov, ki je neizbrisno zaznamoval javni prostor, je bil preboj zadnje izmed številnih pregrad v rovu sv. Barbare rudnika v Hudi jami in uztje presunljivega prizora le delno strohnjenih trupel v horizontalnem delu rova. To se je zgodilo 3. marca 2009 in odtlej, če smemo uporabiti te besede, ni nič več tako, kot je bilo poprej.

Resda so slovensko javnost na obseg in tragičnost povojnih množičnih umorov že pred tem dnevom opozarjali prizori iz Slovenske Bistrice, kjer je lokalna skupnost »na lastno pest« leta 2001 odprla tamkajšnje zaklonišče, kjer so našli več kot 400 žrtev, in nato leta 2006 izkop posmrtnih ostankov večinoma bolnikov in ranjencev iz brezna Konfin pri Grčaricah, a Huda jama je tako presunljivo kriknila v javni prostor, da smo tako rekoč onemeli – nekateri iz sočutja, drugi, kot se je pozneje izkazalo, iz nelagodja, celo jeze, ki je nato za več let preprečila nadaljnje delo pri raziskavah prikritih morišč in grobišč.

Pomen internacionalizacije

Kakšne so na tem področju razmere 15 let pozneje? Odgovor na to vprašanje poglobljeno ponuja izjava, ki jo je ob obletnici odprtja Hude jame objavila vladna komisija za reševanje vprašanj prikritih grobišč pod vodstvom zgodovinarja dr. Jožeta Dežmana.

V izhodišče je postavljen zadnji izmed dogodkov, povezanih s tem vprašanjem, namreč obravnava peticije *Pravica do pokopa in spoštljivega spomina na žrtve povojnih komunističnih pobojev v Sloveniji*, ki je bila v Evropskem parlamentu 14. februarja letos; člani parlamentarnega odbora za peticije vseh političnih pripadnosti so soglasno podprli peticijo – njen prvi podpisnik je zgodovinar dr. Mitja Ferenc – in jo bodo posredovali pristojnim slovenskim organom. »Slovenski uspehi pri odkrivanju, raziskovanju, urejanju prikritih morišč in grobišč, izkopi in pokopi posmrtnih ostankov so bili torej v Evropskem parlamentu sprejeti kot velika tema, kot civilizacijski dosežek,« to dogajanje predstavi izjava komisije za grobišča.

Zdaj so torej oči uprte v slovenske odločevalce: »Vlada Republike Slovenije, Mestna občina Ljubljana in še kdo so na vrsti, da dojamemo, da v evropskih očeh njihovo rasistično razlikovanje žrtev kot tudi nespoštovanje temeljnih pravic do groba in spomina, resnice in pravice sramotijo Republiko Slovenijo in jo vračajo v totalitarno preteklost. S tem dušijo tudi možnosti za sožitje in odpuščanje. Prav zato smo dolžni nadaljevati procese tranzicijske pravičnosti in obeščati evropsko in svetovno javnost o naših dosežkih in tudi nasprotovanjih, ki skušajo ovirati odkrivanje resnice, zagotavljanje

pravice in zanikajo pravico do groba in spomina,« pomen internacionalizacije težav pri vzpostavljanju pietetnega odnosa do žrtev komunističnega nasilja pojasnjuje Dežmanova komisija.

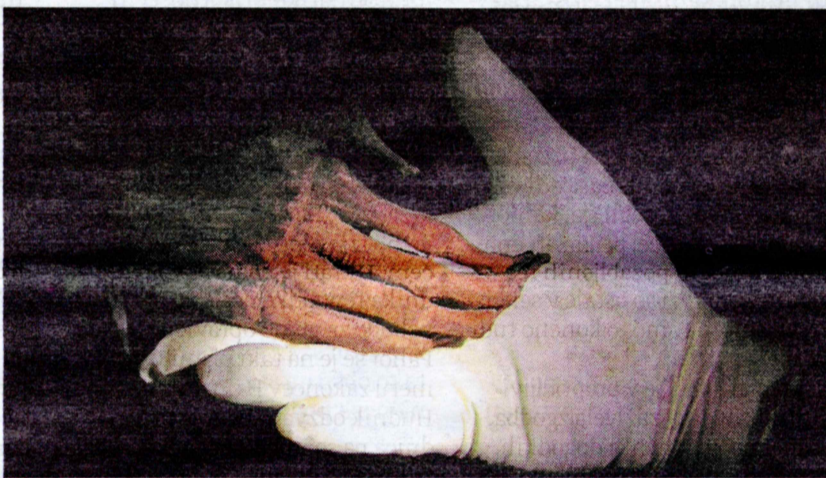
Koraki tranzicijske pravičnosti

Kljub oviram je bilo v desetletjih po demokratizaciji in osamosvojitvi opravljenih veliko korakov pri vzpostavljanju tranzicijske pravičnosti. Komisija v svoji izjavi med drugim opozarja na odškodovanje in rehabilitacijo žrtev, ki je zlasti preko zakonov o denacionalizaciji (40.000 rešenih vlog) in popravi krivic (več kot 35.000 rešenih vlog) ter razveljavitve stalinističnih sodnih procesov zajela več sto tisoč ljudi.

Pomembno delo je bilo opravljeno še na številnih drugih področjih – komisija tu izrecno navaja tudi delo našega novinarskega kolega pri *Družini*: »Inten-

na vprašanja pri nadaljnem razvijanju ukrepov tranzicijske pravičnosti. Omenimo le nekatera vprašanja, ki jih navaja Dežmanova komisija.

Čim prej je treba pokopati več kot 3.450 umorjenih iz jame pod Macesnovo gorico, in sicer na Žalah v Ljubljani (kot drugo možno lokacijo za izgradnjo kostnice komisija navaja vojaško pokopališče na Orlovem vrhu). Država naj sprejme ustrezne predpise, ki bodo omogočali DNK-identifikacije. Republika Slovenija naj glede na vrsto rehabilitacij žrtev, ki jih je umorilo partizansko gibanje med vojno, in na vrsto razveljavljenih sodnih procesov po vojni vzpostavi pomoč pri zagotavljanju pravic tem vrstam žrtev in njihovim svojcem. Država naj zagotovi, da bodo v register kulturne dediščine pod enakimi merili vpisane vse vrste spominske in zlasti težke dediščine (prikrita

RAZISKOVALCI SO SE S SOČUTJEM DOTAKNILI ŽRTEV, NAJDENIH V HUDI JAMI. / PAVEL JAMNIK/NASLOVNA FOTOGRAFIJA POROČILA 3 KOMISIJE VLADE RS ZA REŠEVANJE VPRAŠANJ PRIKRITIH GROBIŠČ

zivnost, s katero slovenska družba obravnava te teme, kaže spletna zbirka člankov Iva Zajdele na spletni strani Študijskega centra za narodno spravo, v kateri je več kot 23.000 člankov o drugi svetovni vojni, revoluciji, protirevoluciji, državljanski vojni in današnjih odmevih nanje.«

Ob vseh teh premikih pa v Dežmanovi komisiji ugotavljajo, da skušajo »titofilni konservativci ohraniti svoj položaj prav z vsestranskim nasprotovanjem tem dosežkom;« zlasti sedanja vlada je »večkrat ravnala v duhu novega stalinizma;« svoj »oblastni napuh kažejo predvsem z zavračanjem vsebinskega dialoga.«

Točke nujnega pogovora

A pogovarjati se je pač treba pri iskanju odgovora na števil-

vojna grobišča, farne spominske plošče, drugi objekti in postavitve; v tem okviru je bila izražena tudi pobuda za razglasitev Jame pod Macesnovo gorico za kulturni spomenik državnega pomena). Vlada naj med nacionalne dneve spomina vrne 17. maj, dan spomina na žrtve komunizma, in naj (spet) vzpostavi *Muzej slovenske osamosvojitve*, kajti to je tudi muzej preseganja posledic zločinov totalitarnih režimov.

Zapisano pod črto: v Sloveniji se ta čas morda izraziteje kot kdaj koli doslej v procesu vzpostavljanja tranzicijske pravičnosti soočata sočutje do žrtev in oblastni napuh, ki jim to sočutje odreka. Kaj bo imelo večjo moč?

BOGOMIR ŠTEFANIČ

bogomir.stefanic@druzina.si

Nekaj dogodkov leta spomina

Vladna komisija za prikrita grobišča je že 31. januarja sprejela sklep, naj bo 2024 leto spomina na 15 let od vstopa k umorjenim v rovu sv. Barbare in naj bo to »leto dialoga o pokopu nepokopanih mrtvih«. Spominsko leto bo komisija zaznamovala z aprilsko razstavo v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu in v Evropskem parlamentu, s skorajšnjim dokumentarnim filmom, majske izdajo svojega 6. poročila (znova pri založbi Družina; pri vseh teh projektih bo v središču izkop žrtev iz brezna pod Macesnovo gorico), komisija pa bo obeležila tudi 17. maj, dan spomina na žrtve komunizma, ki ga je sedanja vlada formalno ukinila, a vsekakor ne izbrisala iz zavesti dobronamernih ljudi.